

KOMPARATYSTYKA I WSPÓŁPRACA MIĘDZYNARODOWA

Pojęcie *duty of care* w deliktowej odpowiedzialności za szkody na osobie w sporcie i rekreacji w Wielkiej Brytanii

DOI:10.53024/5.3.47.2022

TOMASZ STRUGALSKI¹

STRESZCZENIE

Artykuł stanowi próbę wyjaśnienia pojęcia obowiązku okazania troski (*the duty of care*) – jednej z koniecznych przesłanek deliktowej odpowiedzialności w systemie *common law*. Jako obszar badań wybrano szkodę na osobie w sporcie i rekreacji. Omówiono powstanie instytucji, reguły według których jej istnienie jest ustalane oraz szczególne trudności występujące w obszarze sportu i rekreacji, ze względu na pewien naturalny poziom ryzyka wystąpienia szkody na osobie. Analizowany jest zarówno obowiązek okazania troski przez zawodników sportu, uczestników rekreacji fizycznej, jak i przez organizatorów. Jako podstawowe przyjęto prawodawstwo anglo-walijskie, gdzie instytucja ta została skonstruowana. Artykuł dotyczy ważnych, a nieczęsto w polskiej literaturze omawianych zagadnień i stanowi istotną informację dla badacza prawa, poszerzającą horyzonty i skłaniającą do zarówno aksjologicznych, jak i czysto praktycznych przemyśleń.

Słowa kluczowe: odpowiedzialność deliktowa, ryzyko szkody, obowiązek okazania troski

WSTĘP

Niniejszy artykuł jest drugim z cyklu pięciu artykułów, dotyczących następujących zagadnień:

- wprowadzenie do zagadnienia deliktowej odpowiedzialności za szkody na osobie w systemie *common law*, ze szczególnym uwzględnieniem Anglii i Walii;

---

¹ Tomasz Strugalski, doktor nauk prawnych, adwokat, właściciel kancelarii adwokackiej, ORCID: 0000-0002-1900-0057.

- pojęcie *duty of care* w deliktowej odpowiedzialności za szkody na osobie w sporcie i rekreacji w Wielkiej Brytanii;
- związek przyczynowy w anglo-walijskiej odpowiedzialności deliktowej za szkody na osobie;
- próba porównania niektórych elementów instytucji przyczynienia się poszkodowanego w deliktowej odpowiedzialności za szkody na osobie, w prawie polskim i w systemie *common law*;
- odpowiedzialność deliktowa organizatora sportu i rekreacji za szkodę na osobie w Wielkiej Brytanii.

Wydaje się więc oczywiste, że – aby nie zanudzić i nie zirytować czytelnika – nie mogę sobie pozwolić ani na powtarzanie wstępu, który już umieściłem w pierwszym artykule cyklu, ani na ponowne wyjaśnianie omówionych już we wstępie poprzedniego artykułu spraw. Zainteresowanego czytelnika zapraszam do zapoznania się ze wspomnianym tekstem. Jednakże teraz pozwalam sobie w telegraficznym skrócie przypomnieć omówione w nim podstawowe tezy.

Wybrałem taką tematykę całego cyklu dlatego, że jako adwokat zajmujący się od wielu lat zawodowo zagadnieniem odpowiedzialności za szkodę na osobie w sporcie i rekreacji na gruncie prawa polskiego zauważyłem, jak pomocne w pracy i rozszerzające horyzonty jest spojrzenie na ten obszar z punktu widzenia innego systemu prawnego. Powinien to przy tym być system jak najodleglejszy od naszego, podobnie jak największą plastyczność obrazu uzyskuje się umieszczając obiektywy lornety daleko od siebie. Im większa jest ta odległość, nazywana w optyce „bazą optyczną”, tym bardziej trójwymiarowy, dostarczający większej liczby informacji jest uzyskany obraz. Dlatego odrzuciłem pomysł analizowania np. prawa niemieckiego czy francuskiego jako praw zbyt bliskich naszemu, bo przecież wywodzących się ze wspólnego z naszym prawem pnia prawa rzymskiego. Dość chociażby powiedzieć, że np. art. 415 k.c. konstruuje polską odpowiedzialność deliktową jest przecież wzorowany na art. 1382 Kodeksu Napoleona z 1804 r., a niemiecki § 823 BGB jest może nie identyczny, ale w istocie bardzo podobny. Tak więc po krótkim namyśle postanowiłem zrezygnować z analizowania któregośkolwiek z systemów kontynentalnych, z całym szacunkiem dla prawników prowadzących takie analizy. Moją uwagę zwrócił natomiast system anglo-walijski, wyrastający, jak wiadomo, z całkiem innych korzeni, nieoparty na kodeksach, lecz na orzecznictwie uprawnionych sądów i rozwijający się odrębnie od wszystkich praw kontynentalnych, a więc odpowiedni dla potrzeb moich rozważań.

Artykuły cyklu należy czytać po kolei, ponieważ pewne zagadnienia zasygnalizowane w którymś odcinku w następnym bywają rozwinięte i omówione, a w kolejnych tylko przytaczane albo zgoła pomijane. Bywa też, że wnioski wyciągane

są z rozważań ujętych w danym odcinku oraz odcinkach poprzednich, co wymaga od czytelnika pewnej ciągłości czytania, a nie tylko czytania danego fragmentu cyklu. Może to dezorientować czytelnika, który dołączył do nas dopiero w niniejszym odcinku, nie czytając poprzednich. Witam taką osobę oczywiście bardzo serdecznie i cieszę się, że jest z nami, ale pozwalam sobie zauważyć, że będzie jej łatwiej, gdy zapozna się z całym cyklem po kolei. Tak bowiem został on zaprojektowany. Zarazem metoda ta, polegająca na podawaniu wiedzy po kolei, w porcjach, a nie na raz, została już w mojej karierze nauczycielskiej do tego stopnia sprawdzona, że jestem do niej, nie ukrywam, bardzo przywiązany.

Jesteśmy dziś w odcinku drugim, czyli po omówieniu podstaw deliktowej odpowiedzialności za szkody na osobie w systemie *common law*, przejdziemy więc do kwestii pojęcia *duty of care*. Uważam, że moja praca nie jest *sensu stricto* prawnoporównawcza. To bowiem wymagałoby omawiania jednocześnie z zagranicznymi instytucjami, albo obok nich, odpowiadających im instytucji prawa polskiego. Ja zaś nie do końca tak robię, wychodząc z założenia, że piszę do prawników polskich, obracających się, co do zasady, biegle w obszarze prawa polskiego. Jedynie tam, gdzie to uznaję za potrzebne, odwołuję się do porównań – zwłaszcza wtedy, gdy znajdę jakieś rozwiązanie identyczne lub bardzo podobne do polskiego. Takie rozwiązanie, przy dostrzeżeniu, że wyrosło przecież na gruncie całkiem innego systemu prawnego, musi budzić zrozumiały entuzjazm badacza. Już przez sam fakt, że z różnych źródeł uzyskuje się ten sam wynik, świadczy o pewnej, jak się wydaje, obiektywnej słuszności danego rozwiązania. Na szczególną uwagę zasługują również te sytuacje, w których anglo-walijskie rozwiązanie jest uderzająco całkiem inne od naszego. W pozostałych jednak sytuacjach poprzestaję na przedstawieniu systemu prawa anglo-walijskiego, co nie jest przecież działaniem *stricte* prawnoporównawczym. W niniejszym artykule szukać więc będziemy różnic, oraz – przede wszystkim – ewentualnych podobieństw badanego obszaru w prawie polskim i systemie *common law*.

Czytelnik, który już, tak jak piszący te słowa, pokocha anglosaską kulturę prawną, bez trudu odnajdzie w internecie szczegóły przytaczanych przeze mnie orzeczeń czy określeń prawnych lub aktów prawnych, dlatego często nie podaję do nich linków, traktując to jako zbyteczne. Być może nie mam w tym racji, ale bardzo często orzeczenia takie lub określenia funkcjonują jako swego rodzaju prawnicze idiomy, a dostęp do aktów prawnych jest praktycznie nieograniczony i do ich znalezienia trzeba tylko znać ich nazwę. Wystarczy wpisać w youtubową wyszukiwarke np. *reasonable foreseeable*, lub w Google Contributory Negligence Act 1945, żeby przekonać się, że – przynajmniej w znacznym zakresie – mam rację.

Praca moja jest przeznaczona przede wszystkim dla studentów prawa i aplikantów. Byłoby jednak dla mnie wielkim zaszczytem, gdyby skorzystali z niej także zawodowi prawnicy. Zapewniam, że ma sens takie spojrzenie z punktu widzenia odległego od tego, z którego na co dzień patrzymy. Mnie w każdym razie ta praca bardzo pomogła. Na przykład komfort, jaki teraz mam w rozumieniu czym jest adekwatny związek przyczynowy także na gruncie prawa polskiego, przełożył się natychmiast na wyniki w uprawianiu zawodu adwokata. Będę szczęśliwy, jeśli czytelnikowi moja praca również w tym pomoże. W pracy posługiwałem się metodą formalno-dogmatyczną, sprowadzającą się do analizowania aktów prawnych, orzecznictwa sądów i wypowiedzi przedstawicieli doktryny. Opisany w pracy stan prawny jest aktualny na 7.03.2021 r.

1. CZYM JEST BEZPRAWNOŚĆ DZIAŁANIA LUB ZANIECHANIA, W KWESTII DELIKTU, W ROZUMIENIU ANGLO-WALIJSKIM

W prawie polskim i, generalnie rzecz biorąc, w całym systemie prawa kontynentalnego naruszenie bezwzględnie obowiązujących norm dotyczących bezpieczeństwa przesądza o bezprawności zachowania i często otwiera drogę do zasądzenia odszkodowania. W systemie *common law* o bezprawności można mówić, gdy pozwany nie dopełnił obowiązku troski (*the duty of care*) wobec powoda. Pojęcie *duty of care* zostało w orzecznictwie i doktrynie anglosaskiej wypracowane podczas kilkuset lat sumujących się przemyśleń i doświadczeń. W opublikowanej w 1768 r. pracy *An Institute of the Law Relative to Trials at Nisi Pius* pojawia się zdanie: „every man ought to take reasonable care that he does not injure his neighbour (...)”² („każdy człowiek powinien dokładać rozsądnych starań o to, by nie szkodzić sąsiadowi”). W 1893 r. lord Esher, sędzia w sprawie *Le Livre v Gould*³, wypowiadając się na temat jeszcze wcześniejszego kazusu *Heaven v Pender* (1882-1883)⁴ stwierdził, że jeden człowiek ma pewien obowiązek wobec innego, nawet jeśli nie było pomiędzy nimi kontraktu. Obowiązek ten polega na tym, że jeśli ci ludzie znajdują się blisko siebie lub należące do nich rzeczy znajdują się blisko siebie, żaden z nich nie powinien robić nic takiego, co mogłoby spowodować szkodę na osobie lub własności należącej do drugiego z nich⁵.

---

² M. Lunney, K. Oliphant, *Tort Law Text and Materials*, Oxford University Press 2008, s. 106.

³ *Le Livre v Gould* (1893), opis dostępny w sieci.

⁴ *Heaven v Pender* (1882-1883), opis dostępny w sieci.

⁵ „(...) one man may owe a duty to another, even though there is no contract between them. If one man is near to another, or is near to the property of another, a duty lies upon him not to do that which may cause a personal injury to that other, or may injure his property”. Tę wypowiedź lorda Eshera cytuje również A. Beever, *Rediscovering the Law of Negligence*, Hart Publishing 2009, s. 160.

Za początek nowoczesnej koncepcji odpowiedzialności deliktowej za szkody na osobie w systemie *common law* uznaje się skonstruowanie *neighbour principle*, które jest zasługą lorda Atkina, sędziego w sprawie *M'Alister (or Donoghue) v Stevenson* (1932). Ten znany kazus, w którym powódka, pani Donoghue, odkrywszy w wypijanym właśnie piwie imbirowym pozostałości rozkładającego się ślimaka doznała szoku i zaskarżyła producenta piwa o odszkodowanie dotyczył paradoksalnie sytuacji, w której powódka i pozwany znajdowali się rzeczywiście blisko siebie w czysto geograficznym sensie. Pozornie nie było więc potrzeby budowania nowego precedensu, ponieważ zupełnie wystarczające było rozwiązanie skonstruowane przez lorda Eshera w 1893 r. Jednak lord Atkin widział potrzebę zinterpretowania pojęcia „bliskości” w prawnym, a nie czysto geograficznym sensie. Osiągnięcie to polega na zinterpretowaniu terminu „sąsiad” w specyficzny, szeroki sposób jako „sąsiada pod względem prawa” (*neighbour in law*). Sędzia Atkin określił owych „sąsiadów prawnych” jako „osoby, które tak ściśle i bezpośrednio dotyka moje działanie, że powinienem brać je pod uwagę, gdy rozważam podjęcie tego działania”⁶.

Doświadczenia praktyczne, a zwłaszcza konieczność uściślenia reguł, według których istnienie *duty of care* byłoby ustalane, doprowadziły do powstania dwóch testów: *the Anns test* (dwuetapowy) oraz *the Caparo test* (trzyetapowy). Pierwszy z nich został zaproponowany przez lorda Wilbforce, sędziego w sprawie *Anns v Merton LBC* (1977)⁷. Pierwszy etap, określany jako *proximity*, dotyczy sprawdzenia, czy istnieje wystarczająco bliska relacja pomiędzy pozwanym a powodem. Jeśli istnieje, przyjmuje się, że istnieje również obowiązek troski. Drugi etap polegał na sprawdzeniu, czy istnieją jakies względy, które mogłyby ten obowiązek wyłączyć lub ograniczyć, np. zasady słuszności, obawa przed otwarciem drogi do zbyt dużej liczby powództw czy inne⁸. Jednak drugi etap *the Anns test* okazał się niewystarczającym zabezpieczeniem przed ryzykiem „otwarcia *floodgates*”, czyli spowodowania zbyt dużej liczby pozwów w podobnych sprawach⁹. Na skutek tej krytyki orzeczenia w sprawach *Murphy v Brentwood DC* (1990) oraz *Caparo Industries plc v Dickman* (1990) przełamały rozwiązanie zastosowane w *Anns v Merton LBC*. W ten sposób doszło do skonstruowania drugiego z testów, trzyetapowego, który objął możliwość rozsądnego przewidzenia skutku (*reasonable foreseeability*), stwierdzenia

---

⁶ „(...) persons who are so closely and directly affected by my act that I ought reasonably to have them in contemplation as being so affected when I am directing my mind to the acts or omissions which are called in question.” – cytat pochodzi z: J.G. Fleming, *Torts*, LBC Information Services 1998, s. 151.

⁷ Zob. C. Turner, *Key Facts Tort Law*, Hodder Education 2010, s. 10.

⁸ „(The second stage is) to consider whether there are any policy considerations which ought to negate, or to reduce or limit the scope of the duty” – cytat za: R. Owen, *Essential Tort Law*, Cavendish Publishing Limited 2000, s. 2.

⁹ Zob. A. Beever, *Rediscovering the Law...*, s. 170-173.

wystarczająco bliskiej relacji (*proximity*) oraz uzyskania odpowiedzi na pytanie, czy ustanowienie obowiązku troski jest słuszne, sprawiedliwe i rozsądne (is it fair, just and reasonable to impose a duty?). Test ten niekiedy w literaturze jest określany jako *the Caparo test*¹⁰.

Wykonanie obowiązku *the duty of care* polega na takim zachowaniu, jakie powinno cechować przeciętnie rozsądnego człowieka (*a reasonable man*). Wyjątki od tego wymogu dotyczą dzieci, osób psychicznie lub fizycznie chorych oraz tych pozwanych, którzy posiadają specjalne umiejętności. Ci ostatni są oceniani według standardu (*the standard of care*) odpowiedniego dla takich specjalnych umiejętności¹¹.

2. SZCZEGÓLNE SPOJRZENIE NA SPORT I REKREACJĘ FIZYCZNĄ

Sport i rekreacja fizyczna są dla prawa odszkodowań obszarem szczególnie trudnym ze względu na pewien naturalny poziom ryzyka szkody na osobie, związany z praktycznie każdym rodzajem fizycznej aktywności¹². W. Norris za najczęściej występujący i budzący najmniej wątpliwości uważa *the duty of care* organizatora sportu czy rekreacji wobec uczestników lub widzów, a także uczestników wobec siebie nawzajem¹³. H. Hartley podaje 15 takich przykładowych relacji, spośród których za szczególnie ważny uważa stosunek łączący sędziego i zawodnika¹⁴. W doktrynie anglo-walijskiej zgodnie podkreśla się, że w tym ostatnim przypadku kluczowe są dwa precedensy: *Smoldon v Whitworth & Nolan* (1997)¹⁵ oraz *Vowles v Evans* (2003)¹⁶. W pierwszej z tych spraw powodem był zawodnik rugby, który doznał poważnego urazu podczas agresywnie (lecz co do zasady zgodnie z regułami gry) prowadzonego meczu. Pierwszym pozwanym był zawodnik drużyny przeciwnej (*Thomas Whitworth*), z którym doszło do kolizji, drugim zaś sędzią (*Michael Nolan*). Był to pierwszy przypadek, w którym odszkodowanie za szkodę

---

¹⁰ Zob. J. Murphy, *Street on Torts*, Oxford University Press 2007, s. 33.

¹¹ „(They are governed) by the standard of care of a normal person of their occupation or specialism” – cytata za: *Markesinis and Deakin's, Tort Law*, Oxford University Press 2008, s. 232.

¹² „The defendant in such a case is not the guarantor of safety. If I attend a cricket match or motor-sport event, I cannot expect my day to be entirely risk free” – W. Norris, *The Duty of Care to Prevent Personal Injury*, „Journal of Personal Injury Law” 2009, nr 2, s. 117. Ta z pozoru kolokwialna wypowiedź ma swój ciężar gatunkowy, ponieważ W. Norris pełni funkcję General Editor w wydawnictwie Kemp and Kemp, oficjalnym zbiorze instrukcji jak należy wyznaczać wysokość odszkodowań za szkody na osobie w Wielkiej Brytanii.

¹³ Zob. *ibidem*, s. 125.

¹⁴ Zob. H. Hartley, *Sport, Physical Recreation and the Law*, Routledge 2009, s. 40.

¹⁵ *Smoldon v Whitworth & Nolan* (1997), opis dostępny w sieci, sprawa cytowana jest również jako *Smoldon v Nolan* (1997) lub *Smoldon v Whitworth* (1997).

¹⁶ *Vowles v Evans* (2003), opis dostępny w sieci. Sprawa ta jest też niekiedy cytowana jako *Vowles v Evans and The Welsh Rugby Union Ltd* (2003), ponieważ WRU przyjęła na siebie odpowiedzialność zwierzchnika (*the vicarious liability*) za sędziego w meczu rugby.

na osobie zasądono od sędziego¹⁷. Stwierdzono, że sędzia ma obowiązek nie tylko pilnowania reguł gry, lecz także troszczenia się o bezpieczeństwo zawodników i nadzorowania czy są w stanie kontynuować grę bezpiecznie. Jednocześnie wymagany poziom wykonania tego obowiązku (*the standard of care*) ustawiono tak, że okazjonalny błąd sędziego, popełniony ze względu na duże tempo gry (*in the hit of the moment*), nie powoduje jeszcze niedopełnienia obowiązku troski. Dopiero wiele stwierdzonych błędów, układających się w ciąg niekompetencji sędziego, uzasadnia zasądzenie odszkodowania¹⁸.

Jednocześnie jednak podkreślono, że ze względu na młody wiek zawodników (były to rozgrywki *Colts*, czyli zawodników do 19 roku życia) *standard of care* sędziego powinien być szczególny, nie tylko wyższy niż wymagany od osoby niebędącej sędzią rugby, lecz również wyższy niż w przypadku sędziego w meczu doświadczonych graczy. Powód podniósł również, że powinien to być szczególny standard profesjonalizmu wymagany od sędziego ze względu na poziom zawodów (*Under 19 Colts*), czyli ze względu na stan faktyczny nie zaś na formalnie posiadane uprawnienia zawodowe. Orzekający w sprawie sędzia lord Bingham uznał ten argument co do zasady, ustanawiając precedens, jednak podkreślił, że w danej sprawie ma on wyłącznie akademicki charakter, gdyż uprawnienia pozwanego były odpowiednie do poziomu zawodów¹⁹.

Obrona pozwanego, w której wykazywał on, że wszyscy uczestnicy brali udział w grze dobrowolnie, znając konsekwencje jej agresywnego charakteru, nie została uwzględniona, a nałożenie na sędziego obowiązku troski o bezpieczeństwo zawodników zostało uznane za słuszne, sprawiedliwe i rozsądne (*fair, just and reasonable*)²⁰, tym samym spełniając trzeci warunek testu *Caparo*. Dwa pozostałe warunki testu *Caparo*, czyli możliwość rozsądnego przewidzenia przez sędziego skutku agresywnej gry (*reasonable foreseeability*) oraz wystarczająco bliska relacja pomiędzy sędzią i zawodnikiem (*proximity*) nie budziły wątpliwości.

Rozpoznawana kilka lat później sprawa *Vowles v Evans* (2003) jest pierwszym przypadkiem, gdy do odpowiedzialności odszkodowawczej został pociągnięty amatorski sędzia, sędziujący bez wynagrodzenia mecz drużyn amatorskich²¹. Spo-

---

¹⁷ Zob. M. James, *Sports Law*, Pelgrave McMillan 2010, s. 94.

¹⁸ Zob. T. Kevan, D. Adamson, S. Cottrell, *Sports Personal Injury: Law and Practice*, Sweet & Maxwell 2002, s. 138

¹⁹ „In the present case, this difference of approach is academic, since the grade which the second defendant held (C1) was entirely appropriate to the match which he was refereeing (...). We prefer the plaintiff's formulation, but we do not think it matters” – *ibidem*.

²⁰ Zob. A. Felix, T. Lee, *Case Comment: Smoldon v. Whithworth & Nolan*, „Journal of Personal Injury Litigation”, September 1999, s. 219.

²¹ Zob. P. Charlish, *Richard Vowles – Rugby Case*, „Journal of Personal Injury Law” 2003, Issue 2/03, s. 85.

wodowało to pewne obawy o społeczny odbiór orzeczenia (*policy*), a zwłaszcza o to, czy w przyszłości nie zabraknie ochotników to sędziowania w tego typu spotkaniach. Podczas meczu na skutek kontuzji zszedł z boiska jeden z zawodników, grający na trudnej technicznie i niebezpiecznej pozycji w formacji tzw. młyna, określanej jako lewy filar²² (*the loose-head prop*). Ponieważ zespół nie dysponował innym zawodnikiem tej klasy, jako zastępca zgłosił się kapitan drużyny, mający pewne, lecz bardzo niewielkie doświadczenie w grze na tej pozycji. Podczas gry, na skutek upadku młyna, doznał on ciężkiego urazu, a następnie wytoczył powództwo odszkodowawcze przeciwko sędziemu. Tym razem, w odróżnieniu od poprzednio omawianej sprawy *Smoldon v Whitworth & Nolan* (1997), nie stwierdzono szeregu błędów układających się w ciąg niekompetencji sędziego, lecz tylko jedno złamanie reguł Welsh Rugby Union mówiących o tym, że gracz w formacji młyna musi mieć doświadczenie w grze na tej pozycji. Jednakże wyrażenie przez sędziego zgody na wejście niedoświadczonego zawodnika do gry w tej formacji nie nastąpiło w warunkach utrudnionych szybkim tempem gry (*in the heat of the moment*), ale podczas przerwy w grze. Stwierdzono, że warunki testu *Caparo* zostały wypełnione, a sędzia nie dopełnił obowiązku troski o zawodników, realizowanego przez dopilnowanie przestrzegania reguł bezpieczeństwa w sporcie²³.

3. PRZYPISANIE THE DUTY OF CARE POSZCZEGÓLNYM GRUPOM PODMIOTÓW

Przypisanie *the duty of care* uczestnikom sportu czy rekreacji zastosowano wcześniej niż w przypadku organizatorów, sędziów czy trenerów. Kluczowa jest tu sprawa *Condon v Basi* (1985)²⁴, w której zasądzone odszkodowanie od piłkarza amatora, który złamał nogę innemu zawodnikowi na skutek nieostrożnego zagrania (a przy tym rażąco sprzecznego z regułami gry) podczas meczu piłki nożnej. Przed tym kazusem nie istniały w prawie anglo-walijskim precedensy dotyczące szkody na osobie w sporcie. Pojawiły się więc problemy zwłaszcza z ustaleniem wymaganego poziomu staranności (*the standard of care*). Sędzia lord Donaldson, stwierdzając brak anglo-walijskich źródeł, posłużył się pomocniczo orzeczeniem High Court of Australia w sprawie *Rootes v Shelton* (1968)²⁵, formułując następnie dwa warianty rozwiązania przynoszące w sprawie *Condon v Basi* (1985) ten sam skutek, czyli:

---

²² Zob. www.pzrugby.pl/orugby/abc.html.

²³ Zob. P. Charlish, *Richard Vowles...*, s. 87.

²⁴ *Condon v Basi* (1985), opis sprawy dostępny w sieci, przy czym moim zdaniem najlepszy jest pod adresem: www.a-level-law.com.

²⁵ *Rootes v. Shelton* (1968), opis sprawy dostępny w sieci, fragmenty orzeczenia są cytowane również w opisie *Condon v Basi* (1985).

1) przyjęcie zwykłego *standard of care* i zmodyfikowanie go ze względu na pewien poziom ryzyka, na który godzą się uczestnicy sportu czy rekreacji i którego przekroczenie jest niedopełnieniem *the duty of care*;

2) przyjęcie, że już wewnątrz historycznego *the duty of care* sformułowanego przez lorda Atkina w 1932 r. mieści się założenie, że obowiązek ten dotyczy szczególnych warunków zachodzących w danym stanie faktycznym²⁶.

Lord Donaldson opowiedział się za tym drugim rozwiązaniem, jako zakładającym, że istnieje tylko jeden obowiązek troski, zawsze zależny od okoliczności, jednak uchylił się od odpowiedzi na pytanie, które z nich należy w następnych sprawach traktować jako wzorcowe²⁷. M. James krytykuje takie podejście jako powodujące niepewność i zamieszanie, mające niekorzystny wpływ na spójność orzecznictwa przez następnych 16 lat²⁸. Odszkodowanie przyznano, a apelację pozwanego oddalono. W 1985 r. obowiązywał jeszcze *the Anns test*, którego oba warunki zostały spełnione. Jednak z analizy stanu faktycznego wynika, że nawet obowiązujący od 1990 r. bardziej rygorystyczny *the Caparo test* dałby ten sam rezultat ze względu na zachowanie pozwanego rażąco naruszające reguły gry sportowej i wynikające z tego zagrożenie dla pozostałych uczestników.

Na definicję *the duty of care* uczestników sportu i sprecyzowanie, w jaki sposób ten obowiązek może być niedopełniony trzeba było czekać aż do 2001 r., do sprawy *Caldwell v Maguire and Fitzgerald*²⁹. Powodem był zawodowy dżokej, który doznał szkody na osobie podczas upadku z konia w czasie wyścigu, co miało miejsce na skutek forsownej jazdy dwóch pozwanych, również zawodowych dżokejów. Sąd apelacyjny stwierdził, że:

1) każdy uczestnik legalnych zawodów ma obowiązek troski w stosunku do wszystkich pozostałych uczestników;

2) obowiązek ten polega na takim zachowaniu, które w panujących okolicznościach jest rozsądne dla uniknięcia urazów u tych uczestników;

3) okolicznościami jest to wszystko, co dotyczy nieodłącznych zagrożeń, zasad, konwencji i zwyczajów, standardów, umiejętności i zdolności oceny, jakiej można wymagać od uczestnika.

Odszkodowania nie przyznano, apelację powoda zaś oddalono. Orzekający w sprawie sędzia lord Tuckey wyraził współczucie dla powoda z powodu odniesionego urazu, lecz stwierdził, że upadek z konia należy do nieodłącznych zagrożeń związanych

---

²⁶ Zob. T. Kevan, D. Adamson, S. Cottrell, *Sports Personal Injury...*, s. 27-28.

²⁷ „It is not for me in this court to attempt to define exhaustively the duty of care between players in a soccer football game” – cytat za: T. Kevan, D. Adamson, S. Cottrell, *Sports Personal Injury...*, s. 29.

²⁸ „By leaving it open for subsequent courts to choose which version of the duty to impose however, the Court of Appeal introduced an unnecessary degree of uncertainty and confusion” – M. James, *Sports Law...*, s. 71.

²⁹ Zob. *ibidem*.

ze sportem jeździeckim, a zachowanie się pozwanych było naturalną konsekwencją dążenia do zwycięstwa w wyścigu, które w danych okolicznościach jest rozsądne³⁰.

Wymienione w orzeczeniu lorda Tuckeya „konwencje, zwyczaje i standardy” mogą niekiedy budzić wątpliwości. W niektórych późniejszych sprawach zapis ten był rozumiany jako odniesienie do specjalnych reguł zachowania, oczekiwanych od uczestnika danej dyscypliny sportu czy rekreacji, przy czym jeśli zostały one spisane i zaakceptowane przez jakąś organizację sportową lub turystyczną, bardzo ułatwiało to pracę. W sprawie *Lyon v Maidment* (2002)³¹ obie strony były uczestnikami kolizji na stoku narciarskim. Pozwany jechał na nartach jako pierwszy, powód zaś jechał za nim i w wyniku zderzenia doznał obrażeń. Przy określaniu *the duty of care* zarówno sędziowie, jak i powołany przez powoda biegły odnieśli się do reguł spisanych przez *the International Ski Federation*, określanych jako *10 FIS Rules of Conduct*. Dokument ten, oraz załączona do niego oficjalna interpretacja jednoznacznie wskazują, że narciarz znajdujący się wyżej na stoku ma obowiązek uważać, żeby nie najechać na kogoś, kto jest niżej³². Odszkodowania nie przyznano, ponieważ stwierdzono, że pozwany nie miał *the duty of care* w stosunku do powoda. Należy tu podkreślić, że reguły organizacji sportowej czy turystycznej, np. federacji narciarskiej, nie są normami, których złamanie skutkuje odpowiedzialnością, a niezłamanie jej brakiem. Służą one sędziemu anglo-walijskiemu tylko jako jeden z elementów branych pod uwagę podczas ustalania, czy *the duty of care* miał miejsce³³.

Różnice w poziomie, na którym odbywają się zawody, lub różnice w zaawansowaniu uczestników rekreacji mają wpływ na oczekiwany od nich poziom staranności czy skuteczności (*the standard of care*) w wypełnianiu obowiązku troski. Ten poziom i zaawansowanie należą również do zbioru określonego przez lorda Tuckeya jako „okoliczności”. W sprawie *Richardson v Davies* (2006) kluczem (i wcale niełatwym zadaniem) okazało się określenie poziomu skuteczności w wypełnianiu *the duty of care*, którego można oczekiwać od amatora gry w piłkę nożną w tzw. Lidze Niedzielnej³⁴.

---

³⁰ *Caldwell v Maguire and Fitzgerald* (2001), najlepszy opis i najważniejsze fragmenty orzeczenia znajdują się na stronie: www.a-level-law.com.

³¹ *Lyon v Maidment* (2002), opis sprawy dostępny w sieci.

³² Konkretnie chodzi tu o regułę 3.: „Wybór toru jazdy. Narciarz i snowboardzista znajdujący się powyżej na stoku musi wybrać taki tor jazdy, aby nie zagrażać narciarzom i snowboardzistom znajdującym się przed nim”. Reguła ta jest na narciarskich forach internetowych silnie krytykowana, ponieważ niekiedy nieostrożne zachowanie znajdującego się niżej narciarza utrudnia ominięcie go bez kolizji. Patrz też www.fis-ski.com.

³³ Inna sytuacja zachodzi w kontynentalnych systemach prawnych, np. w prawie austriackim, zob. S. Krajcer, *Odpowiedzialność cywilna sprawcy kolizji narciarskiej z punktu widzenia austriackiego prawa narciarskiego, ze szczególnym uwzględnieniem reguł FIS*, „Palestra” 2009, nr 3-4, s. 325-332.

³⁴ „(...) the standard of care and skill to be expected of a player in an amateur Sunday league football match” – cytata za: M. James, *Sports Law...*, s. 75.

4. ORGANIZATORZY I ICH OBOWIĄZKI

Nie ulega wątpliwości, że podmioty podejmujące się organizowania imprez sportowych czy rekreacyjnych lub nadzorujące organizatorów takich imprez mają obowiązek troski w stosunku do uczestników i widzów tych imprez, zwłaszcza gdy imprezy te zawierają pewne nieodłączne zagrożenia (*inherent dangers*).

Należy przy tym odróżnić sytuację tych osób, które organizują imprezy i aktywnie podejmują się nadzoru nad nimi, od sytuacji osób, które tylko udostępniają obiekty, lecz nie mogą być zobowiązane do wykonywania ścisłego nadzoru³⁵. Kluczowym kazusem w pierwszym przypadku jest sprawa *Watson v British Boxing Board of Control* (2001)³⁶, w drugim zaś przypadku sprawa *Perry v Harris* (2008)³⁷. W sprawie *Watson v British Boxing Board of Control* (2001) powodem był bokser, który doznał ciężkiego urazu podczas legalnej walki na ringu, przy czym stwierdzono, że stopień urazu był tak duży z powodu niewystarczającej pomocy medycznej zapewnionej poszkodowanemu. Pozwana była organizacja, która od 1929 r. była jedynym ciałem kontrolującym zawodowy boks w Wielkiej Brytanii. Żadna legalna walka w tej dyscyplinie nie mogła odbyć się bez zgody BBBC³⁸. W omawianej sprawie *the Court of Appeal* stwierdził, że organizacja tego typu może być pociągnięta do odpowiedzialności odszkodowawczej za niedopilnowanie przestrzegania ustanowionych przez siebie reguł lub ustanowienie nieodpowiednich reguł, przy czym orzeczenie to było absolutną nowością w prawie deliktów, w Wielkiej Brytanii³⁹. Praktycznie cały proces w obu instancjach toczył się wokół pytania, czy *the duty of care* może być nałożony na pozwaną organizację. Wątpliwości budziła zwłaszcza „wystarczająco bliska relacja” (*proximity*), drugi warunek testu *Caparo*. Ostatecznie sąd apelacyjny stwierdził, że:

1) ze względu na swą wysoką pozycję i możliwość kontrolowania dziedziny pozwana miała najlepsze możliwości oceny, jakie warunki bezpieczeństwa powinny być spełnione;

2) na pozwanej ciążył obowiązek troski o minimalizowanie ryzyka nieodłącznego w niebezpiecznym sporcie, przy czym wykonanie tego obowiązku polega m.in. na zapewnieniu odpowiedniej pomocy medycznej w miejscu odbywania się zawodów (*adequate ringside medical treatment*);

---

³⁵ Zob. W. Norris, *The Duty of Care...*, s. 126.

³⁶ *Watson v British Boxing Board of Control* (2001), opis sprawy dostępny w sieci.

³⁷ *Perry v Harris* (2008), sprawa ta bywa też cytowana jako *Perry & Perry v Harris (a minor)* (2008). Pozwanymi byli solidarnie małżonkowie Perry, jednak ponieważ kluczowe jest orzeczenie apelacyjne, ich nazwiska występują na pierwszym miejscu w nazwie sprawy. Najlepszy moim zdaniem opis znajduje się pod adresem: www.12kbw.co.uk/cases/commentary/id/112/.

³⁸ Zob. J. Anderson, *The Legality of Boxing: A Punch Drunk Love?*, Birkbeck Law Press 2007, s. 76.

³⁹ Zob. J. George, *Watson v British Boxing Board of Control: negligent rule making in the Court of Appeal*, „Modern Law Review” 2000, vol. 65, s. 106-119.

3) pozwana miała specjalną wiedzę dotyczącą ryzyka związanego z przedmiotowym sportem oraz metod i procedur, które powinny być zastosowane;

4) procedury te powinny być zgodne z najlepszą praktyką i aktualnym stanem wiedzy medycznej.

Sąd stwierdził także, że ze względu na specyfikę dyscypliny (zadawanie i otrzymywanie ciosów) na pozwanej nie ciążył obowiązek troski o to, by uczestnicy nie doznawali urazów, lecz o to, by w przypadku doznania racjonalnie przewidywalnego urazu byli odpowiednio traktowani⁴⁰. Nawet jeśli pozwana nie organizowała osobiście przedmiotowej imprezy, zakres jej władzy był wystarczający („this power and control was enough”), żeby wymusić prawidłowe procedury, co uzasadnia nałożenie na pozwaną obowiązku troski⁴¹. Uznano więc, że *The duty of care* miała miejsce, a wszystkie warunki testu *Caparo* zostały spełnione i dlatego zasądzone odszkodowanie. Rozważany argument *policy*, że pozwana jest organizacją nieodpłatową i nie jest ubezpieczona, nie został uwzględniony⁴².

Kilka lat później w sprawie *Perry v Harris* (2008) podczas zabawy w nadmuchiwanym zamku doszło do urazu u jednego z 11-letnich dzieci. Zabawa odbywała się za zgodą pozwanych, którzy byli najemcami „zamku” i rodzicami trojga z dzieci, biorących udział w zabawie. W pierwszej instancji zasądzone odszkodowanie, stwierdzając istnienie *the duty of care* po stronie pozwanych, przy czym jednym z argumentów był fakt, że pozwani wyrazili zgodę na zabawę. Uznano więc, że zobowiązali się w ten sposób do troski o bezpieczeństwo jej uczestników. Troska ta miałaby przy tym przejawiać się w utrzymywaniu stałego nadzoru nad bawiącymi się dziećmi, zapobieganiu wykonywaniu przez nie niebezpiecznych ewolucji oraz zwracania uwagi na to, by w zamku bawiły się jednocześnie tylko dzieci podobnego wzrostu i wagi.

W formułowaniu zakresu *the duty of care* sąd powołał się na dokument najmu, który był pozwanym znany, oraz dokumenty znajdujące się na stronie internetowej firmy, która zabawkę wynajęła, przy czym dokumenty te nie były, lecz mogły być pozwanym znane. Jednak apelację pozwanych uwzględniono, a orzekający w niej sędzia lord Philips stwierdził, że narzucony na pozwanych obowiązek troski był zbyt rygorystyczny i nierealny⁴³. Niemożliwe było takie zachowanie pozwanych, które by wykluczyło ryzyko, że bawiące się dzieci mogą się zranić.

---

⁴⁰ Zob. M. James, *Sports Law...*, s. 100-101.

⁴¹ Zob. H. Hartley, *Sport, Physical...*, s. 65.

⁴² Zob. *ibidem*. Wpłata odszkodowania, które ostatecznie zostało ustalone na 400 tys. funtów, doprowadziła BBC do sprzedaży swej londyńskiej siedziby i przeniesienia się do Walii, zob. http://en.wikipedia.org/wiki/Watson_v_British_Boxing_Board_of_Control.

⁴³ „The duty imposed upon the Defendants had been too strict and was unrealistic” – H. Hartley, *Sport, Physical...*, s. 65.

Wymagalny *standard of care* powinien być zachowaniem się przeciętnie rozsądnego dostawcy nadmuchiwanego sprzętu dla dzieci, co jest zachowaniem takim samym jak zachowanie przeciętnie rozsądnego rodzica. Zamieszczony w dokumentach producenta obowiązek, nałożony na pozwanych by dzieci były stale obserwowane, był niepraktyczny i ustanowienie go nie było w publicznym interesie. To prawda, że niebezpieczne rodzaje aktywności wymagają staranniejszego nadzoru, lecz zagrożenie musi być przewidywalne (*reasonably foreseeable*), a nie jest możliwe do przewidzenia ryzyko poważnego urazu podczas zabawy w nadmuchiwanej zabawce. Pozwani pozostawali przez cały czas w pobliżu, jednak nie mogli podjąć działań całkowicie wykluczających uraz. Każdy normalny człowiek zachowywałby się tak samo⁴⁴. Uraz jest wynikiem nieszczęśliwego wypadku, za który nikt nie ponosi odpowiedzialności. Jak widać, o ostatecznym wyniku sprawy przesądziło badanie *the duty of care* oraz *the standard of care*.

PODSUMOWANIE

Niniejszy artykuł stanowi próbę wyjaśnienia pojęcia obowiązku okazania troski (*the duty of care*), oraz złamania tego obowiązku – jednej z koniecznych przesłanek deliktowej odpowiedzialności w systemie *common law*. Jako obszar badań wybrano szkodę na osobie w sporcie i rekreacji. Omówiono powstanie instytucji, reguły według których jej istnienie jest ustalane oraz szczególne trudności w obszarze sportu i rekreacji, ze względu na pewien naturalny poziom ryzyka wystąpienia szkody na osobie w tym obszarze. Analizowany był zarówno obowiązek okazania troski przez zawodników sportu, uczestników rekreacji fizycznej, jak i przez organizatorów (??powtórzenie ze streszczenia). Chodziło mi o pokazanie – i moim zdaniem cel ten został osiągnięty – jak zupełnie inne niż nasze, oparte zwykle wprost na art. 415 k.c., jest anglo-walijskie widzenie podstaw odpowiedzialności odszkodowawczej. Uważam, że bardzo odświeżająco działa zobaczenie, jak na te same sprawy patrzy ktoś z całkiem innego punktu widzenia. Takie odświeżenie pomóc może m.in. w konkurencyjnej walce na rynku, prowadzonej z profesjonalnymi pełnomocnikami, którzy go zaniedbali. Dlatego gorąco polecam pochylenie się nad tym obszarem. Czas spędzony na tej pracy na pewno nie będzie stracony.

---

⁴⁴ Sędzia lord Philips użył słów: „Essentially we have had to place ourselves in the shoes of the defendant and consider the adequacy of her conduct from that viewpoint and with the knowledge that she had”, które najlepiej pokazują technikę zastosowaną do badania *the duty of care* oraz *the standard of care*. Zob. *Perry & Perry v Harris (a minor)* (2008), www.12kbw.co.uk/cases/commentary/id/112/.

BIBLIOGRAFIA

Literatura

- Anderson J., *The Legality of Boxing: A Punch Drunk Love?*, Birkbeck Law Press 2007.
- Beever A., *Rediscovering the Law of Negligence*, Hart Publishing 2009.
- Charlish P., *Richard Vowles – Rugby Case*, „Journal of Personal Injury Law” 2003, Issue 2/03.
- Felix A., Lee T., *Case Comment: Smoldon v. Whithworth & Nolan*, „Journal of Personal Injury Litigation”, September 1999.
- Fleming J. G., *Torts*, LBC Information Services 1998.
- George J., *Watson v British Boxing Board of Control: negligent rule making in the Court of Appeal*, „Modern Law Review” 2000, vol. 65.
- Hartley H., *Sport, Physical Recreation and the Law*, Routledge 2009.
- Heaven v Pender (1882-1883), opis dostępny w sieci.
- James M., *Sports Law*, Pelgrave McMillan 2010.
- Kevan T., Adamson D., Cottrell S., *Sports Personal Injury: Law and Practice*, Sweet & Maxwell 2002.
- Krajcer S., *Odpowiedzialność cywilna sprawcy kolizji narciarskiej z punktu widzenia austriackiego prawa narciarskiego, ze szczególnym uwzględnieniem reguł FIS*, „Palestra” 2009, nr 3-4.
- Lunney M., Oliphant K., *Tort Law Text and Materials*, Oxford University Press 2008.
- Markesinis and Deakin’s, *Tort Law*, Oxford University Press 2008.
- Murphy J., *Street on Torts*, Oxford University Press 2007.
- Norris W., *The Duty of Care to Prevent Personal Injury*, „Journal of Personal Injury Law” 2009, nr 2.
- Owen R., *Essential Tort Law*, Cavendish Publishing Limited 2000.

Źródła internetowe

- Caldwell v Maguire and Fitzgerald* (2001), najlepszy opis i najważniejsze fragmenty orzeczenia znajdują się na stronie: www.a-level-law.com.
- Condon v Basi* (1985), opis sprawy dostępny w sieci, przy czym moim zdaniem najlepszy jest pod adresem: www.a-level-law.com.
- Le Livre v Gould* (1893), opis dostępny w sieci.
- Lyon v Maidment* (2002), opis sprawy dostępny w sieci.
- Perry v Harris* (2008), sprawa cytowana też jako *Perry & Perry v Harris (a minor)* (2008), najlepszy moim zdaniem opis znajduje się pod adresem: www.12kbw.co.uk/cases/commentary/id/112/.
- Perry & Perry v Harris (a minor)* (2008), opis sprawy znajduje się pod adresem: www.12kbw.co.uk/cases/commentary/id/112/.
- Rootes v Shelton* (1968), opis sprawy dostępny w sieci, fragmenty cytowane również w opisie sprawy *Condon v Basi* (1985).
- Smoldon v Whitworth & Nolan* (1997), opis dostępny w sieci, sprawa cytowana również jako *Smoldon v Nolan* (1997) lub *Smoldon v Whitworth* (1997).
- Turner C., *Key Facts Tort Law*, Hodder Education 2010.
- Vowles v Evans* (2003), opis dostępny w sieci, sprawa też niekiedy cytowana jako *Vowles v Evans and The Welsh Rugby Union Ltd* (2003).
- Watson v British Boxing Board of Control* (2001), opis sprawy dostępny w sieci, http://en.wikipedia.org/wiki/Watson_v_British_Boxing_Board_of_Control, www.pzrugby.pl/orugby/abc.html.

Duty of care in tortious liability for personal injury in sports and leisure in the United Kingdom

ABSTRACT

The article proposes an explanation of duty of care concept – one of the essential condition for establishing tortious liability under the common law system. Personal injury in sports and leisure was taken as the area of research. The article discusses how this legal institution developed, what rules apply to its establishment as well as some distinctive difficulties arising in this respects in the area of sports and leisure due to some inherent risk of personal injury related to them. Duty of care of athletes, participants in physical leisure activities and their organizers was debated. The legislation of England and Wales under which this institution developed was taken as a basis for deliberations. The article concerns important issues, though rarely debated in the Polish legal literature, and constitutes an important piece of knowledge for a legal scholar providing professional insights and prompting both axiological and purely practical deliberations.

Key words: liability for tort, risk, damage, the duty of care